

Решта із запропонованих для розгляду ситуацій викликають роздратування приблизно у чверті досліджуваних. 27,78% дратуються, коли відчувають, що співрозмовник їх оцінює, що викликає занепокоєння. 25,40% не подобаються ті ситуації, коли вони пропонують щось нове, а співрозмовник намагається переконати їх, що він і сам так думає. Для такої ж кількості досліджуваних неприємними є ситуації, коли співрозмовник часто звертає увагу на годинник під час розмови, причому це значно частіше непокоїть дівчат, ніж юнаків. 22,22% відчувають роздратування, коли співрозмовник занадто підкреслено приділяє увагу їхній розмові, причому цікавим видається той факт, що у юнаків такі ситуації викликають більше роздратування, ніж у дівчат. 21,43% дратуються, якщо розмова викликає відчуття марної втрати часу, що особливо неприємно для юнаків. Нарешті, менше п'ятої частини досліджуваних – 19,84% відмітили у своїх анкетах, що їх дратує, якщо співрозмовник дуже уважно, не блимаючи, на них дивиться; особливо неприємні емоції це викликає у юнаків – на це вказали 24,0% юнаків і лише 13,73% 7 дівчат.

Отже, отримані результати дають підстави узагальнити, що на виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці впливає соціальний статус юнака/юнки: при високому рівні конфліктності досліджуваного зафіксовано, що він має низький соціально-психологічний статус у групі.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Загалом результати дослідження свідчать про значну роль соціального статусу як чинника виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці і про необхідність надання психологічної допомоги з боку психологів студентам в осмисленні сутності конфліктів і причин їх виникнення.

Отже, знання і розуміння сутності міжособистісних конфліктів, основних факторів, які спричиняють їх виникнення, динамічних етапів їх перебігу допомогатимуть обирати максимально адекватні методи діагностики конфліктів та основні напрями їх розв'язання й запобігання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеев В.С. Межгрупповое взаимодействие: социально-психологические проблемы / В.С.Агеев. – М.: МГУ, 1990. – 240 с.
2. Анцупов А.Я. Конфликтология: Учебник для вузов / А.Я.Анцупов, А.И.Шипилов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 551 с.
3. Божович Л.И. Проблема конфликта в подростковом возрасте / Л.И.Божович // Вопросы психологии. – 1978. – №2. – С. 25 – 37.
4. Гришина Н.В. Психология конфликта / Н.В.Гришина. – СПб.: Питер, 2000. – 464 с.
5. Дейч М. Конфликт: социально-психологическая перспектива / М.Дейч, С.Шикман // Социальный конфликт: современные исследования. Реферативный сб. – Ред. коллегия Н.Л. Полякова, С.В. Медведева, Е.И. Степанов, С.А. Эфиоров, Е.В. Якимова. – М.: ИНИОН, 1991. – С. 70 – 74.
6. Ложкин Г.В. Практическая психология конфликта: Учеб. Пособие / Г.В.Ложкин, Н.И.Повякель. – К.: МАУП, 2000. – 256 с.
7. Пірен М.І. Основи конфліктології / М.І.Пірен. – К.: Київ. військ. гуманіт. ін-т. Ін-т психології АПН України, 1997. – 378 с.
8. Ткач О.А. Деякі аспекти характеристики типових конфліктів у студентському середовищі / О.А.Ткач // Психологія. Зб. наук. праць. Вип. 2 (9), Ч.ІІ. – Київ, 2000. – С. 228 – 231.
9. Хасан Б.И. Конструктивная психология конфликта / Б.И.Хасан. – СПб.: Питер, 2003. – 250 с.

Резюме. В статье проанализирована роль социального статуса в возникновении межличностных конфликтов в юношеском возрасте, рассмотрены особенности проведенного исследования, представлены соответствующие обобщения.

Ключевые слова: межличностные конфликты, юношеский возраст, социальный статус, социометрия.

Summary. In articles the role of the social status in occurrence of interpersonal conflicts at youthful age is analysed, features of the conducted research are considered, corresponding generalizations are presented.

Key words: interpersonal conflicts, youthful age, the social status, sociometry.

УДК 159.923-057.875

О.В. ДЗЮБАК, Л.М. НАЗАРЕЦЬ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ

Резюме. Робота присвячена проблемі становлення професійної самореалізації студентів. Дано аналіз наукової літератури й визначено поняття самореалізації й професійної самореалізації студентів. Розкрито особливості, рівні й параметри професійної самореалізації майбутніх фахівців.

Ключові слова: професійна самореалізація, професійний розвиток, студенти, навчально-професійна діяльність.

Постановка проблеми. Загальні світові тенденції в освіті створення єдиного освітнього та інформаційного простору, перехід до безперервної освіти висувають якісно нові вимоги щодо підготовки фахівців. У зв'язку з цим психолого-педагогічними науками зазначається той факт, що в кожній особистості закладене позитивне начало, призначення якого – спрямовувати людину шляхом її самореалізації. Це, перш за все, стосується і шляхів професійної самореалізації в умовах підготовки майбутніх спеціалістів.

Розглядаючи навчально-професійну діяльність як важливу сферу життєдіяльності студента, слід відзначити, що реалізованість студентом власної індивідуальності, неповторності, унікальності, має позитивний вплив на саморозвиток та самореалізацію в подальшій професійній діяльності [1].

Значення терміну самореалізація багато в чому співпадає з поняттям самоактуалізація в аспекті, який стосується саморозвитку, розкриття прихованих можливостей людини. Дослідженням цього питання займалися К.О. Абульханова-Славська, Ю.З. Гільбух, К. Голдштейн, Є.І. Головаха, Д.О. Леонт'єв, А. Маслоу, Л.П. Овсянецька, В.А. Петровський, Л.В. Потапчук, К. Роджерс, Т.М. Титаренко, Е. Шостром, К. Юнг та ін. Однією зі сфер самореалізації людини є професійна діяльність, що дозволяє актуалізувати власні професійні і особистісні можливості. За словами А. О. Реана, з наявністю вираженого прагнення до саморозвитку пов'язана успішність людини як суб'єкта професійної діяльності, успішність досягнення нею професійних здобутків, професійного довголіття[6,с.88].

Дослідники професійного становлення психолога (Г.Б. Бердник, В.Й. Бочелюк, В.В. Зарицька, Р. Кочюнас, І.А. Мартинюк, О.О. Міненко, Н.І. Пов'якель, О.О. Прокоф'єва, К.Р. Роджерс, Л.Б. Шнейдер та ін.) звертають увагу на важливість його самореалізації для професійного та особистісного росту. За словами О.О. Міненко, особливо значущим аспектом успішного професійного становлення майбутніх психологів є здатність до особистісного змінювання, прагнення до самоактуалізації.

Н.І. Пов'якель вважає, що засобом самоактуалізації й самореалізації особистості психолога виступає саморегуляція. Самоактуалізований психолог є психологічно готовий до прийняття інших і надання психологічної допомоги, він відкритий для діалогу і партнерства, здатний до творчого вирішення професійно-психологічних завдань різного типу складності [3,с.36].

Професія сучасного психолога-практика належить до творчих професій, оскільки досягнення майстерності у ній залежить не лише від професійних знань та умінь, але й від особистісних якостей і спеціальних здібностей фахівця. За словами К. Роджерса, стрижнем психологічної готовності до професійної діяльності психолога-практика є особистісне зростання спеціаліста, що передбачає не лише розвиток особистості, а й прагнення її до найповнішого вияву та розвитку своїх можливостей і здібностей. Тому формування у психолога прагнення до самоактуалізації, створення спеціальних передумов для цього процесу є досить важливим елементом професійної підготовки.

Під самореалізацією студента в навчальному процесі ми розуміємо як свідоме, за власною ініціативою, прагнення до самопізнання, самовиявлення, самозадоволення, реалізації своїх можливостей у професійній діяльності, створення вагомих стосунків з іншими.

Метою даного дослідження є розкриття сутності професійної самореалізації студентської молоді.

Професійний розвиток суб'єкта праці аналізується на рівні формування професійних умінь, дій та операцій. Питання формування професійної ідентичності розглядаються в роботах Л.Б. Шнайдер, І.Ю. Хамітової, С.Е. Пінаєва, Н.В. Андрєєва, А.Г. Грецова, А.А. Азбель, Н.В. Антонової [4]. Професійна ідентичність це не тільки уявлення про себе як частину професійної групи, з системою умінь, навичок, що координується загальною метою та значенням діяльності групи (яку користь має суспільство та кожен член групи), а й система цінностей, які, інтеріоризуючись під впливом соціуму, регулюють професійну діяльність, визначають її пріоритетність для людини.

У діяльності студентів яскраво проявляються здібності, тобто такі їх психологічні особливості, які дозволяють і вдало оволодіти програмою вузу, і ефективно удосконалюватися як майбутнім спеціалістам. У структуру здібностей входять увага, спостереження, сформованість мислення, пам'яті, уяви і т.д.

Основними соціальними факторами, які впливають на процес саморозвитку, крім використання інноваційних технологій викладання й надання консультаційної та психологічної допомоги в університеті, науковці називають: бюджет вільного часу студента, стиль життя студентських груп і їх формальних лідерів, стан навчально-матеріальної бази університету, наявність можливостей для творчої роботи і самовдосконалення, матеріально-побутові умови життя студентів тощо. Важливою передумовою професійного розвитку особистості студента є його спрямованість, що проявляється у професійних установках і ціннісних орієнтаціях. Сформована позитивна установка на майбутню професію і самоосвіту, орієнтація на культурно-гуманістичні цінності обумовлює прогресивний розвиток особистості студента і успішність його подальшої професійної діяльності.

У даному дослідженні нами були використані такі методики: опитувальник міні-мульти - скорочений варіант мінесотської методики багатостороннього дослідження особистості – (адаптація теста ММРІ Ф.Б. Березіним, М.П. Мірошниковим), з метою визначення широти респондентів, міри достовірності результатів тестування, а також схильності до афективних реакцій, ступеня емоційної відчуженості, складності встановлення соціальних контактів, активності і збудливості; методика «Хто Я?» (М.Кун, Т.Макпартленд; модифікація Т.В.Румянцевой), з метою вивчення змістовних характеристик ідентичності особистості [2].

На рис. 1 представлені результати дослідження 25-ти студентів Рівненського державного гуманітарного університету, які проходили діагностику за методикою міні-мульти. Всі респонденти були максимально відверті і шкали L, F, K, не показали суттєвих відхилень, тому результати можна вважати достовірними. З рис.1 видно, що за 6-ма з 8-ми шкал показники мають відхилення від норми, зокрема за шкалами «істерія», «психопатія», «паранойяльність» вони є нижче норми.

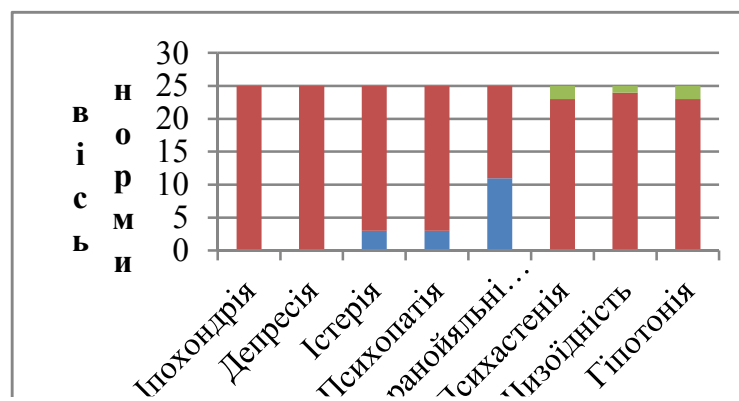

Рис. 1. Оцінка властивостей особистості за методикою «Міні-мульти»

Так, за шкалою «істерія» низькі результати отримали троє респондентів чоловічої статі. Це може говорити про те, що у них не проявляються схильності до неврологічних захисних реакцій. Вони не схильні використовувати симптоми соматичного захворювання, щоб уникати відповідальності. За шкалою «психопатія» двоє опитуваних чоловічої і одна жіночої статі отримали низькі бали, тому їх можна характеризувати, як соціально адаптивних людей із стійким настроєм. За шкалою «паранойяльність» було отримано найбільшу кількість відхилень нижче норми – 11 (5 респондентів жіночої статі і 6 – чоловічої). Це може говорити про те, що дані особи ведуть активний спосіб життя, мають велике коло спілкування, друзів і реалізуються в найбільшій мірі саме в цьому оточенні. Показники за шкалами «психастенія», «шизоїдність», «гіпотонія»

виявилися вищими за норму. Розглянемо їх детальніше. Високі результати за шкалою «психастенія» були отримані у двох респондентів. Це говорить про те, що їм властива нерішучість, тривога, постійні сумніви, страх перед майбутнім. Результат вище норми за шкалою «шизоїдність» діагностовано у однієї особи жіночої статі. Такій людині притаманна підвищена чутливість за емоційною холодністю і відчуженістю в міжособистісних відносинах. Показники двох респонденток за шкалою «гіпотонія» також виявилися вищими за норму, що може характеризувати їх, як активних, енергійних, життєрадісних людей, які люблять змінюватися і мати багато нестійких інтересів.

Наступним етапом нашого дослідження було виявлення змістовних характеристик ідентичності особистості за тестом («Хто Я?»), які об'єднуючись, утворюють сім узагальнених шкал: I. «Я-Соціальне»; II. «Я-Комунікативне»; III. «Я-Матеріальне»; IV. «Я-Фізичне»; V. «Я-Діяльне»; VI. «Я-Перспективне»; VII. «Я-Рефлексивне».

Результати показали, що найчастіше опитувані використовували відповіді типу – я: студент, син, дочка, хлопець, дівчина, людина; натомість висловлювання на зразок – я люблю поспати, я патріот, я розумна, спортсмен – зустрічалися лише у поодиноких випадках.

Серед відповідей, які стосуються компонентів ідентичності домінують показники за шкалою «Я-Соціальне». Це свідчить про те, що респонденти ідентифікують себе в соціумі через свою сімейну приналежність, навчально-професійну позицію, соціальний статус.

Найбільшу кількість характеристик самоідентичності було отримано за шкалами «Я-Діяльне» і «Я-Перспективне». Найпоширенішими відповідями були: люблю готувати, люблю читати, я футболіст, я дуже здібна, я консультант, я молодий спеціаліст, я хороша актриса, я майбутня мама, я майбутній педагог, я майбутній психолог, я майбутній бізнесмен. Велика кількість відповідей за шкалою «Я-перспективне» може говорити про те, що самореалізація студентів знаходиться не на високому рівні, оскільки багато з опитаних, маючи достатню професійну підготовку, схильні оцінювати свій професіоналізм не в теперішньому, а в майбутньому часі.

Висловлювання за шкалою «Я-Фізичне» найбільш характерні представницям жіночої статі, тому що в їх відповідях-характеристиках у більшій мірі присутні описи таких фізичних даних, як: я приємна співрозмовниця; я молода, приваблива студентка; я красива дівчина.

Результати за шкалами «Я-Комунікативне» і «Я-Рефлексивне» дозволили констатувати, що переважна більшість респондентів достатньо комунікабельні і мають своє коло друзів за інтересами, вміють слухати, часто проводять час разом з друзями. За шкалою «Я-Матеріальне» половина опитаних, характеризуючи свій матеріальний стан, використовували вислови на кшталт: я бідний студент, я майбутній мільйонер, я вийду заміж за бізнесмена.

Враховуючи вище наведені результати експериментального дослідження, ми розробили психологічні рекомендації викладачам та студентам щодо професійної самореалізації останніх (на основі концепцій А. Маслоу й К. Роджерса [5]):

- акцентувати увагу на практичну професійну чи майбутню навчальну діяльність;
- намагатися формулювати завдання, максимально пов'язуючи його з уже набутим навчальним і життєвим досвідом студента;
- дотримуватися оптимального рівня складності вивчуваного матеріалу; прогнозувати потенційні утруднення;
- переконати студента, що лише власні прагнення й амбіційні бажання можуть спонукати особистість до виконання певних дій і певної самостійної діяльності;
- спонукати студента впевнено робити вибір на користь знань і не боятися приймати самостійні рішення;
- дозволити студенту самому обирати найбільш ефективні методи й засоби навчання, форми й види презентації навчальної інформації;
- урізноманітнити методи й засоби щодо самостійного набуття знань з урахуванням специфіки навчального предмету;
- забезпечити диференціацію й індивідуалізацію самостійного навчання;
- стимулювати відповідальне й із розумінням справи ставлення студента до власних дій;
- здійснювати самоконтроль й самооцінку знань;
- забезпечити системність у здійсненні самостійної навчальної діяльності;
- підтримувати позитивний емоційний стан, як результат задоволення від власної самостійної навчальної діяльності;
- сприяти поступовому звільненню від неправильних уявлень про себе;
- сприяти перетворенню самостійної навчальної діяльності на істинну, дієву цінність студента вищого навчального закладу, яка б поступово перетворювалась на дійсну потребу особистості.

Висновки. Резерви ефективності організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів варто шукати не стільки в технології організації даної діяльності, скільки в усвідомленні й стимулюванні тих психофізіологічних процесів структури особистості студента, що мають визначати її ефективність, і тим самим обумовлювати зміст й етапи відповідних заходів, які в своїй сукупності створюють цілісну систему організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів. До цих процесів належать: самонавчання, самоконтроль, самооцінка, самоуправління й самоорганізація, самоактуалізація, як невід'ємна складова самореалізації майбутніх фахівців у процесі професійного становлення.

Отримані результати дають нам змогу зрозуміти, що рівень самореалізації студентів не завжди відповідає належному рівню, а тому потребує уваги і подальшого вивчення та розробки програм, які дозволять підвищити ефективність самореалізації, зміцнити самооцінку і значущість кожного студента в суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Битянова Н.Р. Психология личностного роста. Практическое пособие по проведению тренинга личностного роста психологов, педагогов, социальных работников. / Н.Р. Битянова - М.: Международная педагогическая академия, 1995. - 64 с.
2. Борисова Е.М. О применении социально-психологических методов в изучении становления профессионала // Психодиагностика. Ее проблемы и методы: Сб. науч. трудов /К.М. Гуревича, В.И. Лубовского. - М., 1975. - С.142-161.
3. Бочелюк В.Й. Психология: вступ до спеціальності / В.Й. Бочелюк, В.В. Зарицька. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 288 с.

4. Зубкова І.Ю. Психологічні особливості Я-образу вчителя-професіонала за структурними компонентами цілісної моделі / І.Ю. Зубкова // Практична психологія та соціальна робота. - 2003. - №5. - С.4-11.
5. Маслоу А. Самоактуалізація // Психологія личности / А. Маслоу. Тексты. - М., 1982;
6. Реан А.А. Психология личности. Социализация, поведение, общение / А.А. Реан. – М.: АСТ ; СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. – 407 с.

Резюме. Работа посвящена проблеме становления профессиональной самореализации студентов. Представлен анализ научной литературы и дано определение понятию самореализации и профессиональной самореализации студентов. Раскрыты особенности, уровни и параметры профессиональной самореализации будущих специалистов.

Ключевые слова: профессиональная самореализация, профессиональное развитие, студенты, учебно-профессиональная деятельность.

Summary. This article deals with the problem of professional self-realize of the students. The author analysis different scientific sources and gives the definition of the student's professional self-realization. The author opens before us levels, peculiarities of students' professional self-realization. The author also shows us complex process which can be realized as a result of student action.

УДК 159.923:177.8

Ю.О. КЛУБОК

САМОТНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Резюме. У статті аналізується теоретичний розвиток вивчення психології самотності, основні детермінанти проблеми самотності та її вплив на соціально-психологічний простір особистості. Причини виникнення цього явища та особливості поведінки самотніх у соціумі, наслідки самотності. Описані дослідження переживання самотності та усамітнення в підлітковому віці.

Ключові слова: Самотність, відокремленість, типи самотності, самотня особистість, підліток, підлітковий період, соціальна депривація.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві з розвитком комп'ютерних технологій, прискоренням темпу життя, збільшенням мегаполісів, де спілкування з людьми відбувається поверхнево і короткочасно, актуальною стала проблема самотності, що існує у будь-якому суспільстві, оскільки самотня людина, окрім власних страждань, породжує багато проблем у соціальному середовищі.

Останнім часом з'явилася досить велика кількість психологічних та філософських робіт, у яких досліджувались різноманітні аспекти самотності. Найбільш детально розробленими у вивченні проблеми самотності, є комплексні дослідження західних психологів, соціологів і філософів: М. Мід, У. Садлер, Т. Джонсон, Д. Рассел, Р. Вейс, Д. Перл ман, Л. Пепло, Дж. Гірвельд, Дж. Раадшелдерс, Л. Пепло, М. Міцелі та Б. Морам. Вітчизняні вчені Г.С.Костюк, М.Й.Боришевський, С.Д.Максименко, О.М.Лактионов, М.М.Слюсаревський також внесли великий внесок у вивчення психології самотності.

На даний час у вивченні проблеми самотності виокремлюють: психодинамічний; феноменологічний; екзистенціально-гуманістичний; соціологічний; інтеракціоністський; когнітивний; системний підходи.

Самотність і її типи вивчалися в західній психології Дж. Гірвельдом і Дж. Раадшелдерсом. Встановлено, що це явище залежить від самооцінки особистості.

Сучасні науковці визначають типи самотності, за трьома основними напрямками:

1. оцінка індивідом свого соціального стану
2. недостатність соціальних відносин
3. тимчасова перспектива, пов'язана із самотністю

Для того, щоб детальніше пояснити це явище потрібно дати йому визначення, отже, **самотність** – стан і відчуття людини, яка знаходиться в умовах реальної або уявної комунікативної депривації.

Розрізняють поняття самотності і відокремленості. **Відокремленість** – це добровільне уникнення контактів з іншими людьми, переслідуючи мету зосередитися на якійсь справі, предметі, самому собі.

Існує ряд психологічних факторів, які сприяють виникненню самотності це низька самооцінка, яка призводить до уникнення контактів з іншими людьми. Слабкі навички спілкування також сприяють виникненню відокремленості від товариства, суспільства, посиленню самотності.

До соціальних причин можна віднести тип культури. Так, наприклад у західноєвропейських країнах, де плекали індивідуалізм послаблюючи позиції колективізму пов'язують з високим рівнем самотності та депресій

Передусім, слід зазначити, що самотність є однією з відчутних причин браку спілкування й задоволення соціальних зв'язків. Самотність поширена серед людей, які не мають близьких стосунків, у яких відсутні дружні зв'язки. Інколи самотність виникає по причинам, які не залежать від людини. Втрата коханої людини, розлучення, або розрив особистих відносин - найбільш поширені соціальні причини, які ведуть до самотності. У деяких випадках самотність зароджується внаслідок часткової або повної емоційно-психологічної ізоляції людини від оточуючих.

Небезпечними **наслідками** цього явища є поширення пригніченості та депресій, поширення алкоголізму, наркоманій. Зростання кількості батьків – одинаків, осіб, що не створюють власних родин, Неупорядковані сексуальні зв'язки з частою зміною партнерів та зростання венеричних захворювань. Зростання замахів на власне життя, самогубства. Отже самотність не тільки негативно впливає на особистість а і на соціальне становище взагалі.

Самотня особистість – це депресивна чи пригнічена особистість. Самотня людина не лише об'єктивно немає, але й уникає соціальних контактів, вона ізолює себе від інших людей, стає більш песимістична, ніж не самотня, відчуває гіпертрофовану жалість до себе, очікує від інших людей лише неприємностей, а від майбутнього – лише гіршого. Самотні люди малоговоркі, ведуть себе тихо, намагаються бути непомітними, найчастіше виглядають сумно. Зазвичай, самотність визначається як сукупність таких основних почуттів, переживань та реакцій: відчай, тривога, депресія, нудьга, нетерпіння, неможливість зосередитися, побоювання, нелюбов до себе.